

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Національна академія внутрішніх справ України

Науковий **ВІСНИК**

**Національної
академії
внутрішніх
справ
України**

**Науково-
теоретичний
журнал**

1
'2003

ЗМІСТ

БОРТЬБА ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

ЧЕРКАСОВ Ю.Е., ПИЖЕВСЬКИЙ А.М. АНАЛІЗ ПРИЧИН ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА СТРАТЕГІЯ БОРТЬБИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	3
НИКИФОРЧУК Д.Й., ШОСТЕНКО О.І. ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	13
КАПІТАНСЬКИЙ А.І. МЕТОДОЛОГІЯ СИСТЕМОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ	17
АНДРУЩЕНКО І.Г. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ПРИ ЗАЛУЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙ	22
НІМЧИК В.П. РОЗПІЗНАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ	25
УДОВИК М.С. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРТЬБИ З ХАБАРНИЦТВОМ	27
ЛЮБЧЕНКО Д.І. ПОНЯТТЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	31
ГАЛАТІНА Т.Г. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ІНФОРМАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	34
ЗУБЕНКО В.В. ОПИТУВАННЯ ТА СПОСТЕРЕЖЕННЯ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ СПРАВ	37
ГАЛУНЬКО В.В. УПРАВЛІННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ОХОРОНИ ПРИ МВС УКРАЇНИ	42
ГЛУШКОВ Л.О. ЗЛОЧИННА ОРГАНІЗАЦІЯ: СОЦІОЛОГІЧНІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	52

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ

ОСТАНИН В.О. ПРЕДМЕТ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 212 КК УКРАЇНИ	57
ЯЦЕНКО С.С. СПЕЦІАЛЬНА ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ	67
МЕРКУЛОВА В.О. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЖІНОК ЗА ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ	73
КРУТЕВИЧ М.М. РАХУНКОВА ПАЛАТА УКРАЇНИ	83
УЛЬЯНЕНКО О.О. ШЛЮБНИЙ КОНТРАКТ	91
ШИЯН В.Д., ХЛОНЬ О.М. НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИКУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	96
БОГАТИРЬОВ І.Г. УМОВИ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ВИПРАВНИХ РОБІТ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	100
ШОСТЕНКО О.І. ПРОБЛЕМИ СТАТУСУ СУДДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ	105

ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

КОНДРАТЬЕВ Я.Ю., КОНДРАТЬЕВ П.Я. ПРАВО НА ЗІБРАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	112
МАЛИНОВСЬКА О.А. РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ БІЖЕНЦІВ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	119
ПЕРЕШ І.Є. ПРИНЦИПИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	129

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ

КИРИЧЕНКО О.А. НОВА КОНЦЕПЦІЯ ОРДИСТИЧНИХ НАУК	136
БАСАЙ В.Д. ОДОРОЛОГІЯ ЯК ЧАСТКОВЕ ВЧЕННЯ ОРДИСТИКИ	147

ПРИНЦИПИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Утворення Конституційного Суду Словацької Республіки започаткувало конституційне судочинство як ефективний гарант охорони конституційності. Цей інститут є відокремленим від системи загальних судів, являє собою спеціалізовану форму конституційного судочинства, характерну для правових систем європейських країн (Франції, Польщі, Угорщини, Італії та ін.).

Відокремлення від системи судів загальної юрисдикції і власна система контролю конституційності ставить перед нами завдання розкрити процесуальні аспекти діяльності Конституційного Суду Словацької Республіки, закладені у Конституції, якою не лише передбачено утворення незалежного судового органу охорони конституційності, а й закладено основний фундамент його діяльності [1, с. 445-484].

Відповідно до ст. 140 Конституції структура Конституційного Суду, порядок судочинства та статус суддів детальніше визначаються законом від 20 лютого 1993 р. "Про організацію Конституційного Суду Словацької Республіки, розгляд справ перед ним та статус суддів" (далі — Закон), який є доповненням до нормативного забезпечення конституційно-процесуального права, що переслідує єдину мету — охорону конституційності [2, с. 38].

Конституційне судочинство засноване на загальних демократичних принципах судочинства, які конкретизуються та наповнюються власним змістом у конституційному правосудді, детермінуються та визначають методи, порядок, правила розгляду справ у Конституційному Суді, процесуальні форми взаємовідносин учасників процесу тощо.

Принципи конституційного судочинства виконують своєрідні завдання. *По-перше*, вони є базовим критерієм для розуміння конституційного судочинства як єдиної цілісної системи, служать для інтерпретації та порозуміння конкретних процесуальних положень та дій. *По-друге*, вони дозволяють виявити та дослідити прогалини у процесуальному регулюванні, розробити необхідні та належним чином вивірені положення [3, с. 138-139].

До головних принципів, на основі яких ґрунтується діяльність Конституційного Суду Словацької Республіки відносяться законність, об'єктивність, колегіальність, гласність, безпосередність, усність, дис-

позитивність, процесуальна рівноправність сторін, презумпція відповідності правових приписів нижчої юридичної сили правовим приписам вищої юридичної сили, обов'язковість та остаточність рішень Конституційного Суду.

Принцип законності.

Законність як чітке та неухильне дотримання закону, підкорення тільки закону, в тому числі головному — Конституції є одним із основних принципів функціонування судової влади в цілому. Але, з огляду на особливості конституційного правосуддя, принцип законності наповнюється власним змістом. Конституційний Суд покликаний не підкорятися закону, а перевіряти його на предмет відповідності Конституції. Тобто принцип законності може дисонувати з юридичною природою конституційного правосуддя. У даному випадку це підкорення суддів Конституційного Суду та суду загалом тільки Конституції, а не закону. Тому щодо Конституційного Суду правильніше буде говорити про конституційно-правову законність, оскільки єдиним функціональним обмеженням незалежності суду та його членів може виступати Конституція. Це необхідна передумова для здійснення конституційного судочинства, оскільки Конституційний Суд, здійснюючи перевірку відповідності законів Конституції, вправі своїми рішеннями позбавити їх юридичної сили і, отже, ніяк не може бути пов'язаний із законами. Лише при розгляді окремих категорій справ Конституційний Суд може бути пов'язаний з певними законами, але лише остільки, оскільки вони не суперечать Конституції [4, с. 139-140].

Принцип об'єктивності.

Принцип об'єктивності, як правило, ставиться на перше місце при здійсненні судочинства. Цей принцип, безперечно, відноситься до діяльності Конституційного Суду і висвітлений у п. 1 § 25 Закону, де зазначається необхідність визначення стану справ. Конституційний Суд повинен розглянути кожне подання на закритому засіданні без участі автора подання. Це правило має зробити все можливе, а суддя-доповідач так підготувати усі матеріали справи, щоб при розгляді можна було застосувати передбачені законом заходи до всебічного, повного і об'єктивного встановлення всіх обставин справи, прав та обов'язків сторін [5, с. 31].

Всебічне з'ясування обставин справи означає, що Конституційний Суд повинен з'ясувати всі питання по справі — як на користь, так і проти сторони. Вимога повноти дослідження обставин справи охоплює питання залучення всіх матеріалів, які мають значення для справи, відповідно до правил належності доказів і допустимості засобів доказування.

Об'єктивність — це відповідність висновків Конституційного Суду дійсним обставинам справи [6, с. 51]. Принцип об'єктивності п. 1 § 31 Закону передбачає, що Конституційний Суд для з'ясування всіх обставин справи може звернутися за допомогою до органів державної влади, інших державних органів та судів загальної юрисдикції. Так,

у відповідності з § 62 Закону при розгляді Конституційним Судом справ про законність референдуму, державні органи, які брали участь в організації, проведенні та визначенні результатів референдуму, повинні надати Конституційному Суду на його вимогу всі документи та інформацію, що стосуються референдуму.

Принцип колегіальності.

Даний принцип передбачений ст. 134 Конституції Словацької Республіки, де зазначено, що Конституційний Суд складається з 13 суддів. На відміну від судів загальної юрисдикції, де можливий одноособовий розгляд справ, у конституційному судочинстві такої процедури не передбачено. Це впливає із того, що у системі органів конституційного правосуддя відсутній інститут наглядового перегляду остаточних рішень Конституційного Суду. Тому колегіальність є однією із важливіших передумов прийняття судом конституційної юрисдикції об'єктивних, відповідальних та компетентних рішень. Так, у відповідності з п. 4 та п. 5 § 2 Закону всі категорії справ у Конституційному Суді Словацької Республіки розглядаються колегіальними органами — Пленумом, який складають усі судді Конституційного Суду та трьома трьохчленими Сенатами із голови та двох суддів.

Принцип колегіальності поширюється не лише на заключну стадію конституційного судочинства (стадію винесення кінцевого рішення), а й на всі попередні стадії. Всі важливіші питання, пов'язані з розглядом конституційних справ, розглядаються тільки колегіально. Сюди, приміром, відносяться прийняття чи відмова у прийнятті подання до розгляду, рішення про усний чи письмовий порядок розгляду справи, припинення чи відновлення розгляду справи тощо. Крім того, колегіально вирішуються також питання, пов'язані з організаційною діяльністю Конституційного Суду [7, с. 141-142].

Принцип гласності.

Головне призначення даного принципу — забезпечення громадського контролю за здійсненням конституційного правосуддя і формування атмосфери довіри до Конституційного Суду. У системі конституційного правосуддя не існує ніяких форм зовнішнього контролю за правопою якістю діяльності Конституційного Суду, крім громадського контролю, який здійснюється завдяки гласності судочинства [8, с. 143].

Принцип гласності справ, що розглядаються Пленумом або Сенатами Конституційного Суду, нормативно закріплений у § 30 Закону. Його зміст детермінований тим, що на нього поширюються правила, передбачені Цивільно-процесуальним кодексом. Так, усі справи, що розглядаються Конституційним Судом, є відкритими. Всі бажачі мають право вільного доступу у зал суду, право фіксувати процес судових засідань тощо. Якщо ж матеріали справи містять державну чи службову таємницю або матеріали особистого характеру, то, як винаток, Конституційний Суд може прийняти рішення про проведення закритого судового засідання, в якому братимуть участь тільки ті особи, яких безпосередньо стосуватиметься рішення суду. Однак на закритих

судових засіданнях Конституційний Суд повинен розглядати справи із дотриманням усіх правил конституційного процесу. Принцип гласності не поширюється на випадок, коли судді проводять нараду щодо прийняття остаточного рішення по справі. У всіх випадках таке засідання буде закритим, оскільки тут діє принцип таємності наради. Але незалежно від того, були засідання відкритими чи закритими, рішення Конституційного Суду оголошуються гласно.

Принцип безпосередності.

Цей принцип означає, що Конституційний Суд при розгляді справи і винесенні законного рішення повинен особисто ознайомитися з доказами, сприймати їх з першоджерел та досліджувати безпосередньо. Він повинен заслуховувати пояснення сторін, що беруть участь у справі, показання свідків, висновки експертів, ознайомитися з письмовими доказами і оглянути речові.

Так, п. 1 § 31 Закону передбачає, що Конституційний Суд повинен розглянути всі докази, необхідні для з'ясування стану справ на усному судовому засіданні. Крім цього, передбачено, що для дослідження окремого доказу, яке може проходити поза відкритим засіданням Конституційного Суду, можна залучити певного суддю чи суд, а, виходячи з п. 2 § 10 Закону, є можливим, щоб суддя, якому доручено дослідження окремого доказу передоручив його судовому раднику [9, с. 35-36].

Конституційний Суд не повинен обмежуватися розглядом лише тих сторін справи, які названі позивачем неконституційними, і брати до уваги тільки надані сторонами докази, що змусило б суд розглядати справу тільки "очима самих сторін". Тому для того, щоб "підсилити" суд, йому необхідно надати можливість розглядати справи по всіх аспектах конституційного закону і незалежно від запевнення сторін. Іншими словами, Конституційному Суду необхідно надати можливість повного вивчення справи, як щодо самих фактів, так і щодо закону. Надання суду повноважень самостійно перевіряти факти посилює владу Конституційного Суду і звільняє його від необхідності посилатися лише на інформацію, надану сторонами [10, с. 40].

Щоб отримати якнайповніше уявлення про всі юридичні аспекти справи і пов'язані з нею інтереси, Конституційний Суд повинен мати також можливість заслуховувати під час процесу осіб та представників організацій, які не є учасниками процесу. Особи та організації, інтереси яких можуть зачіпатися рішенням по справі, повинні мати право брати участь у процесі як запрошені особи для представництва власних інтересів [11, с. 37].

Із самого принципу безпосередності можна вивести принцип вільної оцінки доказів. Це означає, що Конституційний Суд самостійно визначає, які докази мають значення для справи і якими доказами він керується, виносячи рішення по справі.

Принцип усності судового розгляду.

Він передбачений п. 1 § 30 Закону і означає, що незалежно від форми представленого в Конституційний Суд матеріалу його розгляд та вивчення, спілкування суб'єктів процесу відбуватиметься усно. Завдяки усній словесній формі судді можуть краще і повніше сприймати факти справи, а особи, які беруть участь у справі, реально і точно донести їх до відома суду, сприймати зміст дій усіх учасників процесу, висловлювати власні міркування, заперечення, спростовувати з метою встановлення дійсних обставин справи.

У всіх випадках дотримання принципу усності від імені учасників процесу повинні виступати їхні представники, що допомагає раціоналізації процедури.

Усність розгляду справи має бути обов'язковою при тих розглядах, де для прийняття обґрунтованого рішення важливо отримати широкий спектр думок щодо наслідків судового рішення [10, с. 40]. Особливо це стосується розгляду спорів між державними органами, перевірки нормативних актів у порядку абстрактного контролю, розгляду справ про усунення посадових осіб із посади, про законність діяльності політичних партій і рухів та позбавлення конституційних прав.

У всіх процедурах конституційного судочинства належить дотримуватися права учасників процесу виступати по всіх питаннях судового розгляду, права сторін отримувати роз'яснення з приводу своїх процесуальних прав та обов'язків. Тільки ті обставини можуть бути покладені в основу рішення, з приводу яких сторони мали можливість висловлювати свою точку зору в ході процесу [12, с. 37].

Лише в одному випадку, виходячи з п. 2 § 30 Закону, Конституційний Суд може відмовитися від даного принципу, якщо внаслідок усного розслідування неможливо очікувати подальшого розгляду справи, але за умови згоди всіх сторін процесу.

Принцип диспозитивності.

Він полягає у наданні зацікавленим особам, що беруть участь у справі, можливості вільно реалізовувати свої права, розпоряджатися ними, виконуючи процесуальні дії, спрямовані на порушення, розв'язок та припинення справи в Конституційному Суді, а також використовувати інші процесуальні засоби з метою захисту своїх прав та інтересів.

Конституція Словацької Республіки у ст. 46 містить право на судовий або правовий захист, де зазначено, що кожен може вимагати захисту своїх прав у незалежного та неупередженого суду. Кожна особа, права якої були порушені рішенням державного органу, може звернутися до суду з вимогою перегляду законності рішення, якщо інше не передбачено законом. Перегляд рішень у справах, що стосуються основних прав та свобод, не може бути виключений із юрисдикції судів.

У відповідності з п. 3 § 18 Закону розгляд справи Конституційним Судом розпочинається з дня отримання ним подання, а також із дня прийняття позову до розгляду на закритому засіданні суду.

Наступним виявом диспозитивності є законна можливість автора подання чи позивача забрати подання чи позов. Ця процесуальна дія передбачена п. 3 § 54 Закону, де зазначено: що якщо особа забере конституційну скаргу, то Конституційний Суд зупинить розгляд даної справи. Це правило застосовується також до подачі подання та позову [9, с. 37-38].

Принцип процесуальної рівноправності сторін.

Він впливає із ст. 12 Конституції і означає, що для сторін створені рівні можливості для здійснення ними своїх процесуальних прав і виконання обов'язків незалежно від статі, раси, національності, віросповідання, кольору шкіри, мови, релігії, політичних та інших переконань, соціального походження, майнового, сімейного чи іншого стану тощо. Конституційний Суд повинен роз'яснити сторонам їхні права і обов'язки, попередити про наслідки здійснення або невчинення процесуальних дій і надавати інше сприяння, яке забезпечувало б реалізацію даного принципу.

Принцип презумпції відповідності правових приписів нижчої юридичної сили правовим приписам вищої юридичної сили.

Стаття 125 Конституції Словацької Республіки та положення § 37 Закону передбачають, що Конституційний Суд вирішує питання відповідності правових приписів нижчої юридичної сили правовим приписам вищої юридичної сили. Це є одним із найважливіших завдань Конституційного Суду, оскільки йдеться про стан забезпечення нормального функціонування правової держави, усунення колізій та прогалин у законодавстві [9, с. 38].

Принцип обов'язковості та кінцевості рішень Конституційного Суду.

Даний принцип впливає із ст. 133 Конституції, якою встановлено, що рішення Конституційного Суду є остаточними та кінцевими і оскарженню не підлягають. Обов'язковість та остаточність рішень Конституційного Суду підкріплюється тим, що юридична сила його рішень про визнання акту неконституційним не може бути подолана повторним прийняттям цього самого акту. Обов'язковість та остаточність рішень суду тягнуть за собою правові наслідки. Так, правові акти, визнані неконституційними, втрачають свою юридичну силу. Звідси випливає, що рішення Конституційного суду є самодостатніми, оскільки приймаються уповноваженим Конституцією органом, і не потребують додаткового видання правових актів органами законодавчої та виконавчої влади, що підтверджували б відміну неконституційного акту. Рішення Конституційного Суду діє так само, як загальнообов'язкова абстрактна норма закону. І завдяки цьому воно може служити противагою до закону, захищати всіх індивідів та інших суб'єктів, права яких можуть бути порушені законом чи актами виконання закону [7, с. 30].

Отже, з вищенаведеного випливає, що система принципів конституційного судочинства є підґрунтям, навколо якого будується вся діяльність Конституційного Суду, і де невиконання або неналежне вико-

нання хоча б одного принципу, негайно відбивається на інших принципах та на всій діяльності Конституційного Суду, що може призвести до негативних наслідків функціонування правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституції нових держав Європи та Азії. — К.: Право, 1996.
2. Zákon Národnej Rady Slovenskej republiky "O organizácii Ústavného Súdu Slovenskej Republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov" z 20 januára 1993 // Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky. — 1993.
3. Шмавонян Г.А. Конституционное правосудие в системе разделения властей. — М., 2001.
4. Milan i , Ján Mazák, Ján Ogurák. Konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky. — Košice, 1993.
5. Штефан М.И. Цивільний процес. — К., 1997.
6. Тельмут Штайнбергер. Модели Конституционной юрисдикции. — Страсбург, 1994.
7. Алексеенко И.Г. Европейская модель конституционной юстиции (сравнительно-правовая ретроспектива). — Днепропетровск, 1998.
8. Тесленко М.В. Судебный конституционный контроль в Украине. — Киев, 2001.